

רים של עדות-המירור מוליכים את החברת הישראלית לקראת שואה תרבותית. שותף אומנו עד מהרה לשואה מוחלטת. אם לשוב למציאות של אביב 1983 — יגני יכול שלא לשמוע. מאז אותה הפגנה שפסעה בעיקבותיו של אמיל גרינצווייג, את אותם קולות מתרידים של הלמויות צעדי יונקרים מוסיים, וקולות-המון ש' הינם קול שדי. משהו מתריד מתרחש בימים אלה בארץ הזאת, וספק רב, אם יש בכוחו של יום שואה ממלכתית להבהיר להמונים את המשמעות האמיתית של מעשיהם כאן בארץ.

מחקר

אלבין ויהודה

הספר החשוב ביותר שראה-אור במהלך השנה שעברה בנושא תיעוד השואה ובי עיתותיה, הוא סיפורו של ברנרד וסר-שטיין בריטניה יהודי אירופה 1939-1945. שהוא סקירה מתועדת הכוללת את התייחסותה של בריטניה הגדולה לענייני היהודי ולגורלו של העם היהודי במהלך המלחמה-העולמית השנייה. וסרשטיין שואף להבהיר את מדיניות הממשלה הבריטית לגבי יהודי אירופה במלחמת-העולם השנייה, והתייחסותה ל' תהליך הפיתרון הסופי, שהידועות עליו הגיעו עד למישורי הממשל של אלבין. הספר נפתח בסקירה לאחור של בריטניה והעברת היהודית, תוך תיאור ההתנגשות בין יהודי ארץ-ישראל ובריטניה, על רקע העימות היהודי-ערבי בפלשתינה.

פרק נוסף ומביש למדי הוא הפרק חסימת דרכי הבריחה, המתאר את אותו עולם, שבו היה ליהודי-אירופה מקום להימלט אליו, בשל עוינותן של הממשלה הבריטית ושאר ממשלות, וסגירת שערי הארץ בפני הנמלטים מאירופה — או כמאמר אחד מפקידי משרד-המושבנות ה' בריטי: "דברים מסוג זה מביאים לכך, שאותה מצפער, כי במלחמה זו אין יהודי-דים עומדים מעבר השני של המיתר...". התנבאותו של אדולף היטלר בינואר 1939 כי הוא יביא "את הקץ על יהודי אירופה", הוא מישפט הפתיחה לפרק של וסרשטיין, שכותרתו היא הפיתרון הסופי, שואף הוא מביא את אטימות-הרצון של בריטניה לתהליך חיסולה של יהדות אי-יפה, תוך סגירת דרכי המלטת מהיבשת הנתונה במלחמה, בפני נרדסיה היהודיים גם הפרק התשובה שארית הפליטה היהודי-ניסיונות הצלת שארית כרתים של כבוד דית באירופה, אינו מגיח כרתים של כבוד על אטימותה של קברניטי המדיניות הברי-טית, כמו הגבלותיו של שר המושבות הבריטי אולדבר ספנלי, שאמר: "אין זה כא בחשבון כלל שארץ-ישראל תכנים פליטים יהודים, בין אם הם באים ישירות ממספר ובין ררך אמריקה הצפונית...". לא העליה פנייתו של סר ריצ'ארד אוקלנד, ששאל ב"ב סברוראר 1943 בבית-הנבחרים: "האין הציונים ההומאני-ניפריים עדיפים על ההנבלות של המצ-פות שלכם? מדוע לא להכניס את כל הפליטים בכל תנאי?"

בפרק ההתנגדות מתייחס ברנרד וסר-שטיין, בין השאר, אל ההצעה להפציץ מן האוויר את מחנה הריכוז אושוויץ ואת צומת-הרכבות שלו, תוכנית שנתקלה ב' התנגדות מצידה של האווירית הבריטית והמרשל שלה, הוויה-אונט טרנצ'ארד, ההתנגדות נמשכה גם כאשר הורחבה הצ' על פניה, על השב אידן בהתחמקות. כאן מובאת חליפת-מיכתבים מרתקת של ציניות כיוקורטית, העשויה להחריד את המעיין בה, בשל תה-הרמוים האסטר-טגיים המרפצים אותה (כמו מיכתבו של יו"ר ועדת הביון המשותפת, קורנאריש-

בנפניק: "ממה חיל-האוויר מעוניין לקבל פרטים מדויקים יותר לגבי מיקומו של מחנה המוות' (המרכזות במקור) בכורקנא. ייתכן, כי הוא נמצא בתחום של עשרה מיל או יותר מאותו מקום. אם לא ידע ממה חיל-האוויר את מיקומו המדויק, יתקשו טייסיו לאתר אותו...". מר או רישומו של "הנדרסון": "ברנרד גראנט ממשרד-האוויריה אומר, כי רעיון זה יעלה בחיי בריטים ובהפסד מופסדים ללא שום תועלת.")

בפרק האחרון מתייחס וסרשטיין לכניעה ללא-תנאי של גרמניה, ולמערכת היחסים שהתפתחה על אדמת גרמניה בין ממשלת אלבין ובין הנציגות היהודית, ששאפה

את מטרתו של מיבצע ברברוסה (מיל-חמת-הבזק לכיבוש מיוזח-אירופה), שאר תה הגדיר היטלר לדברי פורסטר, כ"מיל-חמת-השמד-זוענית-רעיונית". מיבצע זה הביא את הצבא הגרמני לדרגות רבות של שיתוף פעולה עם יחידות אס-אס, למרות והנחה של צמרת הוורמאכט, שלא היא תהיה מעורבת באחריות, ל'יהודי מרחב-המחיה החדש...". אלא שהוורמאכט, שפקודות המיבצע לברברוסה הגדירו לו את המלחמה כמיבצע נגד הבולשביקים והיהודים גאלץ — למרות התנגדותו הר' ראשונית — ליטול חלק במכונת ההשמדה של היטלר. שהרי חיילים ממלאים את מיוצות המדינאים השולחים אותם למיל-

קאצמן, מחסל יהודי לכוז וגאליציה, לוחץ ידו של הימלר הפצצת אושוויץ היחה עולה בחיי בריטים ובהפסד מטוסים

לקדם באמצעות תוצאות השואה את הק' מתה של מדינה יהודית בחלק מארץ-ישראל.

אין ספק, שסיפורו של וסרשטיין הוא מרתק מבחינת ההיקף וההתייחסות ההיס-טורית שלו לאחד מן האספקטים של ה' מלחמה העולמית ושואת יהודי אירופה. אספקט האדישות הבריטית של שנות הש' לשים. הוא מציג את האטימות הבריטית במהלכה של המלחמה לנוכח הרעיון של שמד-עם, וסירוב אדיב להפציץ את מחנות אושוויץ.

סיפורו של וסרשטיין מומלץ לקורא העברי, שעשוי ללמוד בינות לקטעי המיס' מכים מעט מהציניות האופסת מיסמכים של מישרדי-הוץ, שכמה מדומיהם עורבים בשנתיים האחרונות בתוכנות המישר' דיות של שרה-הוץ הנוכחי, יצחק שלמיר.

כתבי-עת

חיילים

קובץ המחקרים המעולה ביותר בנושא הישואה בשנים האחרונות הוא י' וסם, הוואה-אור בהוצאת רשות ה'יכרון לשואה וגבורה בעריכת ל'וויה רופקירבן. בפרסום י'ד של י' וסם * מתפרסמת סדרת מחקרים מאלפים בנושא השואה מחקרים שכמו שבים ומעידים על הטרורף ושיאיו — התפעם מבעד לעיניהם של חוקרים ואנשי-מדע.

כבר במחקרו של יורגן פורסטר על חלקו של הוורמאכט במלחמת-ההשמדה נגד בריית-המועצות, בוחן החוקר-המחבר

* י'ד וסם, קובץ מחקרים — עורכת: ל'וויה רופקירבן; הוצאת י'ד וסם; 287 עמודים (כריכה קשה).

קדמו בה לכיבוש אירופה בידי היטלר. תחת הכותרת הוויכוח על דרך ההנהגה ביהדות צרפת מובא סיפור המאבקים של הנהגה יהודית באירופה, עם פרוץ המיל-חמה העולמית, סיפור האופייני לרוב הנה-גות יהודי ארצות אירופה. זה סיפורם של תכנים על עמדות-יכוז וייצוג, תוך אטימות להליך ההיסטורי המתרחש מסבי-בם של פרנסי הקהילה. למאבק זה מצטרף גם תהליך הקמתה של צרפת של וישי, אותה מדינת-יכוזות תת-גרמנית שהוקמה על חלק מצרפת.

דן סאבמן מביא את סיפורו של הוועד לפליטים יהודים בהולנד, תוך שהוא מתייחס לתקופה שבה שימשה הולנד — טרם פרוץ המלחמה — מיקלט זמני ליהודים שנמלטו ממדינות מרכז-אירופה. האימרה של ד"ר חיים ויצמן, "גרמיה שהעולם מתחלק לשניים, מקומות שיחיי-רים אינם יכולים להיות בהם ואלה שאינם יכולים להיכנס לתוכם", מובאת במחקרה של יהודית תירזר-באומל מחנה-המעבד קיצינר בריצ'בורן, מחקר עלי-פי-עדויות ניצולים מביא אשר כוהן במתי-קרו מפעולות המחנות החלוצית בהוני-גריה: מארט-אוגוסט 1944.

תחת הכותרת מזיכרונותיו של כומר אוואנגלי גרמני על נעורים בצפון-טראנ-סילוניה מובא סיפורו של האנס הולצ'טרגר, המצליח להביא תיאור חי ומרתק של אותו ציבור יהודי, באחד מהאיזורים הנחותים ביותר של אירופה, ששבע נחת ממגפי קלגסיו של היטלר. תיאור ספרותי נוסף הוא תיאורו של הסופר הצ'כי-ישראלי המנוח (החנות ברחוב האחורי) לאריפלאב גרוסמן, המביא רשמים משירותי בפולגות העבודה.

זיכרונות

FIDES TEUTONICA

Fides Teutonica הוא הכינוי הלא-סיני לנאמנות טאוטונית, הוא משמש כשם פרק בסיפורו של תאדריאוש זאד'רצקי במשול צלב הקרס בלבוב. זהו סיפור יוצא-דופן של סופר פולני, שלמרות הגל האנטי-שמי שהציף את פולין, קודם לכיבושה בידי הנאצים, נחלץ להגנתם. זאדריצקי תיעד במשול צלב-הקרס בלבוב כרוניקה על ייסוריה וחורבנה של קהילת יהודי לבוב, בירת גאליציה המדי-רתית. זו כרוניקה של תהליך ההשמדה וההכחדה, כפי שתואר בעטו של אדם שחי מחוץ לגיטו, ועקב בעין רגישה אחר תהליך הכחדתו.

כבר בפרק הפתיחה עורך המחבר פא-ראפרזה וכותב: "ששעי כל הארצות, האחרות" הוא מתאר את כיבושה של לבוב בידי הקלגסים הנאצים, ואת, הת' ערותיו של האספוסף העירוני והלא-ר' מנים האוקראיניים, שהיו עקובים בתפי-רה נחפזת של מעגלים לבנים וצלב-הקרס בשחור והמפורכל החוגג אתם על כל הדגלים האדומים שהניחו אחריהם המוכישים...".

במשול צלב-הקרס בלבוב הוא תעודה מחרידה, שאינה גולשת לתיאורי-יתר של רגשות, אלא מסתמכת על העובדות ועל הכרוניקה המתועדת. זאדריצקי מתאר את המעגל שנסגר על הקהילה בניצוחו של פריץ קאצמן, המפקד המקומי, עורו, חייליו וחלק מתושבי העיר (ראה תצלום עם רבי-טבחיים היינריך הימלר).

סאקום שחור קיים ב'ריברת הכבוד של גנרל גרמני, שהובטחה ליהודי המקום כי ייהנו בימי הכיבוש הנאצי מ'שלוה, זכויות, ותחשבות', שהובטחו בחוקה אותה נאמנות טאוטונית.

במשול צלב הקרס בלבוב ימצא הקורא את השטניות של מכונת-ההשמדה, את תהליך שתיקת ההנהגה היהודית במקום ושיעבודה בעבודות לפיקוד אס-אס, עד לחיסול הקהילה. ספר זה הינו מיסמך מרגש ומחריד, השומר על המימדים ה' אמיתיים המחרידים של השואה, בלא כחל ושרק.

* תאדריאוש זאדריצקי — במשול צלב-הקרס בלבוב, חורבן הקהילה היהודית בעיני מחבר פולני; עברית: צבי אוד, הוצאת י'ד וסם; 376 עמודים (כריכה קשה).

חמה, לא פחות מאותם חיילים שיצאו באחרונה למלחמה בלבנון במיוצות הפו-ליטיקאים, לחמו ושרו בזמנית רד אלינו אוורו...".

מחקרה של עורכת הקובץ לווייה רוט' קירכן על החמטים שמרדו: יהודי צ'כיה ב'חזית הפנימית' עוסק בסיפורם של יהודי צ'כיה שנטלו חלק בתנועות-ההתנגדות נגד הנאצים בצ'כוסלובקיה. החוקר גלבר מביא במחקרו השבויים הארצי-ישראליים בשבי הגרמני את סיפורם של יותר מ-1500 מן המתנדבים ביישוב לצבא הבריטי, ש' נפלו בשבי הנאצים — רובם במערכות יוון וכרתים (אביב 1941). בין השבויים בלט יצחק בן-אהרון, שתיאר את תורו שותיו הראשונות בשבי כך: "יהודי הייתו מבין הקצינים ומביכי ים נועש ורועש, אנשים שמצבי-רוחם נובל עם פירוף-דעת, ולא ידעתי מה לעשות ואנה אנו באים. הפתכלתי כיהודות הבריטיות המסובות וראיתי את אשר הם עושים, כל ה' לא היה לי מעודי ניסיון של שבי...". במחקר זה מובא סיפור תלאו-תיהם וגדודיהם של שבויי המלחמה ה' ארצי-ישראליים עלי-פני האימפריה הגרמ' נית, מרגע שיא תהילתה ועד למפלתה, תוך תיאור ניסיונות-הבריחה.

השבויים הארצי-ישראליים היו שונים כי מעמדם מיהודים אחרים במחנות הנאציים, או כמאמר אחר הקצינים הגרמניים: "אתם פלשתינאים, אבל בעינינו דינכם כדיו פלשתינאים בריטיים. כל החובות וה' זכויות החלות על הבריטים השבויים ה' אנגליים — חלות גם עליכם!" היו מיק' רים של התאכזרות כלפי שבויים ארצי-ישראליים, וסירוטם מצוי אף הוא במחקרו של יואב גלבר.

מחקרו של מיכאל אביטבול בהתי-תנה לשלטון וישי: צופתים ויהודים בצפון אפריקה ערב מילחמת העולם ה' שנייה מובא סיפוריה של הקולוניה הצ'רית בצפון-אפריקה, הרקע האוויריה ש'